

Валентина Орехова,
здобувач кафедри теорії та практики
початкового навчання ДВНЗ «Донбаський
державний педагогічний університет»

РОДИННЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Питання виховання родинно-сімейних цінностей учнів належить до проблеми соціального характеру, оскільки пов'язане з формуванням особистості і входить до широкого спектру питань формування й розвитку духовності людини.

Сучасна професійна освіта спрямовує майбутніх фахівців початкової школи на формування морально-етичних рис особистості. У державних та міжнародних документах з проблем початкової освіти (Постанові кабінету міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти», проекті нового Закону України «Про освіту», Болонській декларації тощо) наголошується на розвитку не лише інтелектуального, а й духовного потенціалу [1]. Розв'язання цієї проблеми в сучасних умовах вимагає від учителя глибокого усвідомлення особистісно зорієнтованої парадигми освіти, творчого підходу до організації навчально-виховного процесу, фахової грамотності, оволодіння інноваційними педагогічними технологіями.

Питання духовності цікавили людство ще з давніх-давен, про що свідчать праці педагогів минулого: А. Дістервега, Я. Каменського, Г. Песталоцці, С. Русової, В. Сухомлинського. Вони одностайно виділили головні фактори, які впливають на духовне виховання учнів: праця, сім'я, школа, вчитель.

На сучасному етапі проблемою духовності займаються багато вчених, серед яких: І. Зеліченко, І. Зязюн, О. Майкіна, О. Олексюк, О. Отич, Е. Помиткін, Г. Сагач, С. Соловейчик, О. Сухомлинська, Г. Тарасенко, В. Москалець та ін.

Як слушно зауважує Г. Тарасенко, сучасна освіта потребує соціокультурних пріоритетів, і настав час щільно враховувати роль естетичного фактора як детермінанти соціальних позицій та професійної стратегії вчителя [2]. Це має особливе значення при вихованні родинних цінностей молодших школярів, оскільки молодший шкільний вік – це вік формування почуттів і моральної поведінки.

Досліджуючи проблему духовного, зокрема родинно-сімейного розвитку особистості, науковці все частіше розглядають кожен вид мистецтва в контексті цілісного сприйняття суб'єктом загальної картини світу. Мова йдеться про інтеграцію як засіб створення більш цілісної, гармонійної його картини [3].

Питанням інтеграції мистецтв у процесі художньо-естетичного навчання й виховання школярів присвячені праці Н. Аніщенко, А. Козир, Л. Масол, Г. Падалки, В. Рагозіної, О. Рудницької, Г. Тарасенко, О. Щолокової та ін.

Проте при такому широкому освітленні питання розвитку духовності молодших школярів проблеми сімейного виховання вирішуються переважно на рівні спілкування з батьками. Вважаємо, що у сучасній педагогіці питання розвитку моральності і духовності по відношенню до родини, до батьків, проблеми впливу образів родинності на розвиток цілісної високоморальної особистості висвітлені не достатньо.

Спробуємо в межах статті показати можливості реалізації виховання родинно-сімейних цінностей молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі.

У початковій школі ціннісні орієнтири є об'єктом виховання, цілеспрямованого впливу. Орієнтація на цінності – це ставлення дитини до зовнішніх настанов батьків, старших, педагогів, а також норм і звичаїв. Сім'я в нашому суспільстві – це первинний осередок людських відносин – господарських, моральних, духовних, культурних, естетичних і, звичайно, виховних.

Родинність є визначним фактором української національної освіти і не тільки її. ЮНЕСКО проголосило родинність ціннісним орієнтиром розвитку всієї людської цивілізації.

У напрямку сімейного виховання в педагогічній діяльності В. Сухомлинського значне місце відведено саме урокам художньо-естетичного циклу. Великий педагог неодноразово підкреслював, що мистецтво, її мелодика, краса та задушевність здатні перевиховувати, змінювати на краще маленькі серця його підопічних. Він говорив: «Як гімнастика випрямляє тіло, так музика випрямляє душу [4].

Як показують дослідження, у перші роки шкільного навчання і виховання закладається фундамент гармонійного, у тому числі й морально-духовного розвитку особистості, що вагомо впливає на формування родинних цінностей молодших школярів. Емоційна сфера учнів цього віку особливо сприйнятлива до зовнішніх впливів. Вона гостро реагує на звуки, барви, явища та форми навколишнього світу. Формування сімейних цінностей особистості тісно пов'язане з емоційною сферою дітей, а все емоційно пережите надовго фіксується і залишається у їх свідомості [5].

Інтегроване викладання мистецьких дисциплін передбачає взаємодію почуттів, при якому під впливом одних аналізаторів відбувається «резонансне подразнення» інших. О. Рудницька визначає синестезію як міжсенсорні асоціації, які виникають у суб'єкта внаслідок взаємовпливу візуальних, слухових та інших образів мистецтва і зумовлюються інтегративною природою конкретно чуттєвого осягнення

художнього смислу [6]. Взаємозв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу, на думку дослідниці, здійснюються на теоретичному й емпіричному рівнях.

Найважливішим фактором родинного виховання на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» вважається почуття поваги до родини і батьків. В усіх народів світу споконвіку шанується мати – дародавиця життя, охоронниця домашнього вогнища, уособлення самовідданої любові. Українські етнопсихологи вважають, що в центрі духовності стоїть жінка-мати, істота, що єднає коло себе родину [7].

Дітей і тепер учать, що мама, тато, бабуся, дідусь – найвірніші, найнадійніші друзі. Вони завжди допоможуть і якими б вони не були стомленими, а іноді і хворими, завжди нагодують, напоють, вислухають, приголублять, дадуть слушну пораду. А діти, в свою чергу, повинні їм відповідати тим же. Така атмосфера забезпечує відчуття цілісності родоvodu, формує впевненість у собі та стабільності майбуття [8].

В інтегрованому курсі «Мистецтво» обґрунтовано особливу увагу образу Матері в контексті родинного виховання. Матір-жінка в української культури це берегиня-заступниця роду. У перші місяці життя немовляти над колискою схиляється мати і тихо наспівує ніжні мелодії колисанки, кожне слово якої переливається в кровинку дитини, стає її надбанням. Таке емоційне спілкування матері з новонародженою дитиною через рідне слово, втілене у колісковій мелодії, є прикладом єднання поколінь, постійного діалектичного взаємозв'язку минулого і прийдешнього. Коліскова пісня в українській обрядовості – це відображення духу і традицій України. Впродовж вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі коліскові пісні представлені широким спектром художніх мов. У 4 класі під час вивчення теми «Ой роде наш красний», діти знайомляться із загальним поняттям родини, родоvodu, любові до Батьківщини.

Вагоме місце в родинному вихованні займає прикладне мистецтво, де діти знайомляться із ляльками з ниток. Це не іграшка, а оберіг та захист від хвороб і нещасть. В Росії традиційним в прикладній творчості є виготовлення матрьошок, що теж нагадує нам родину у дружньому колі і є родинним осередком.

Також у обрядовій творчості приділяється велика увага святкуванню Різдва. У цьому випадку ми славимо Пресвітлу Діву Марію – Божу Матір. Заступниця всього живого відображає початок і продовження життя на Землі. На уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі цій тематиці відповідають колядки, які діти вивчають під час наближення зимових свят. При підтримці театрального мистецтва ми маємо можливість ще яскравіше відкрити цю тематику за допомогою лялькового театру вертепу, який складається з двох поверхів: на першому поверсі діють земні герої, а на другому – небесні.

Цікавим є анімалістичний жанр, представлений картиною Д. Чужая «Левеня з малям» і використанням музичного і анімаційного фрагментів з мультфільму «Умка». Таке акцентування більш повно розкриває емоційну сутність відчуттів матері і дитини.

Кіномистецтво представило свій прекрасний образник теми матері для дітей музичною казкою «Мама», більш відомою за назвою «Семеро козенят». Пам'ятаючи про те, що кіномистецтво відноситься до синтетичних видів, діти мають можливість відчути повний спектр краси музичного, театрального, хореографічного і літературного мистецтва.

Уся родинність обертається навколо образу Матері. Тому тема родинного виховання не була б повною без тематичного уроку «Найдорожча у світі». З давніх-давен вічним є єднання матері і дитини, яке часто оспівують митці у своїх творах: в картинах М. Кессета «Миття ніг», І. Іжакевича «Мати йдуть», О. Кіпренського «Мати із дитиною»; у музиці: П. Чайковського «Мама», О. Гречанінова «Материнські пестоші»; у літературі вірш О. Гаєцької «Мамо найдорожча».

Український народ склав багато поетичних рядків, мудрих прислів'їв, пісень про маму, а талановиті майстри присвятили їй безліч своїх найкращих творів. На картині Марфи Тимченко «Мадонна» мама-птаха ніжно огортає крилами своє дитя, ніби захищає його від усякого лиха. Ці декоративні образи переливаються теплими, золотавими кольорами. Відомі художники часто писали портрети матерів з дітьми, а деякі із захопленням увіковічували на картинах свої родини. На уроках мистецтва ми маємо можливість познайомитись із подібними роботами П. Рубенса і З. Серебрякової, яка зобразила себе зі своїми донечками.

Підкреслює переваги і позитивну результативність родинного виховання мистецький цикл «Святковий травень», де вашій увазі представлена між іншим картини К. Бергген «Щаслива родина», Дж. Земскі «Щастя», Д. Золан «Щасливе дитинство».

Проте, варто сказати, що багатий мистецький родинний колорит, представлений у інтегрованому курсі «Мистецтво», досягне більшої ефективності лише за дотриманням умов педагогічної майстерності педагога: емоційність викладання, контроль якості мистецьких творів і мультимедійного обладнання, власна обізнаність педагога у поданому матеріалі, психологічний контроль і соціальний патронаж сімей.

Отже, одне з найважливіших завдань мистецької освіти – це виховання душі дитини засобами мистецтва, вплив на процес становлення його моральних якостей, духовних ідеалів. Знайти основу духовно-морального розвитку дітей доцільно на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», база якого повністю відповідає широкому спектру емоційних і чуттєвих рецепторів, здатних гармонійно виховувати різнобічну, чуйну, вдячну, чуттєву особистість

Виховання родинних цінностей під час викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі є обов'язковим впродовж всього

терміну навчання і потребує деяких умов: емоційна сторона викладання, якість мистецьких творів, обізнаність педагога у поданому матеріалі, якість мультимедійного обладнання, врахування психологічних чинників.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» №462 від 20.04.2011 р. [Електронний ресурс] //Освіта. UA [сайт]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/

2. Тарасенко Г. С. Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя: методологічний аспект: монографія / Г. С. Тарасенко.– Вінниця : ВАТ «Вінноблдрукарня», 1997. – 112 с.

3. Масол Л. М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Л. М. Масол//Педагогічна газета. – 2001. – №12 (90). – С. 6-7.

4. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский. –Педагогическое наследие. – Киев, 1990. – 288 с.

5. Отич О. М. Педагогіка мистецтва: сутність та місце в системі наук про освіту / О. М. Отич // Мистецтво та освіта. – 2008. – №2. – С. 13–17.

6. Рудницька О. П. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу / О. П. Рудницька // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 40-43.

7. Масол Л. М. Національний курикулум: рамкові основи / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2008. – №2. – С. 17–21.

Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: наук. видання / І. Д. Бех. – К. :Либідь, 2006. – С. 272